

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Nadání a talent v současné psychologii	2
3. Sociální a emocionální aspekty nadání	3
4. Perfekcionismus.....	5
5. Empirické výzkumy vztahu perfekcionismu a nadání.....	6
6. Cíl a projekt výzkumu.....	7
7. Metody	9
8. Výzkumný vzorek.....	9
9. Hlavní výsledky výzkumu a diskuse	9
10. Závěr	13
Literatura.....	14

1. Úvod

Disertační práce představuje sondu do problematiky sociálních a emocionálních problémů nadané populace adolescentů. Řeší otázku perfekcionismu. Přesto, že v českém prostředí nebyl tento problém dosud zkoumán, patří zejména v americkém prostředí ke klíčovým

Práce navazuje na výzkum sociálních a emocionálních problémů u nadaných dětí mladšího školního věku (Portešová, 1998), který podchytil řadu problematických aspektů spojených s nadáním. Tato výzkumná práce podnítila náš zájem o dané téma a ovlivnila naše další uvažování o řadě otázek spojených s výjimečnými schopnostmi dětí a dospívajících. To se odrazilo i do fáze projektování dalšího výzkumu. Rozhodli jsme se proto již dále nemapovat širokou paletu eventuálních problémů nadaných jedinců, ale vybrali jsme jeden problematický okruh, perfekcionismus, který jsme podrobili cílenému výzkumu.

Uvědomujeme si, že talent a nadání jsou tím nejcennějším, co kdy mohla jakákoliv společnost mít. V minulosti se však tyto pojmy a zejména genialita, často spojovaly s psychopatologickým chováním. Mělo se například za jisté, že nadání je spojeno s instabilitou a s nejrůznějšími psychopatologickými projevy (Lombroso, cit. Hollingworth, 1942). Jiní se domnívali, že geniové jsou ve skutečnosti nový živočišný druh, u něhož se vyskytují schopnosti, které nenalezneme u žádného člověka.

Prvním, kdo se pokusil studovat intelektově nadané jedince na kvalitativní bázi, byl Francis Galton (1822-1911). Galton (cit. Hollingworth, 1942) se domníval, že nadané jedince odlišují od ostatní populace tři obecné schopnosti. Jde o intelekt (hovoří o přirozené schopnosti, natural ability), nadšení a energii k práci. Intelektově nadaní jedinci se dle Galtona od ostatních odlišují právě energií, kterou jsou schopni při řešení úkolů uplatnit.

Zásadní vědecký výzkum v oblasti psychologie nadání provedl v USA psycholog Lewis Madison Terman. Jednalo se o první longitudinální výzkum nadaných dětí, který svými závěry nejvíce ovlivnil další zkoumání různých aspektů nadání. Šlo o výzkum, který byl zahájen v roce 1921 a trvá v podstatě dodnes, i po Termanově

smrti. Celý projekt se zaměřil na systematické zkoumání 1500 nadaných dětí (dnes již géníů v důchodovém věku).

2. Nadání a talent v současné psychologii

V současné odborné literatuře se již téměř nesečkáváme s jednotlivými definicemi nadání a talentu, tak jak to bylo obvyklé v polovině 20. století, ale spíše jsme seznamováni s širě koncipovanými modely, které se snaží postihnout nadanou osobnost v celém jejím rozsahu. Hovoří se o tzv. multidimenzionálním přístupu a jde o postižení nadání nebo talentu jakožto výsledku vzájemného působení osobnostních faktorů, faktorů prostředí a někdy i dalších proměnných, jako je například štěstí a náhoda.

Mezi hlavními modely jmenujme např. model Tannenbauma, Renzulliho, Mönksův triadický model, koncepce nadání Feldhusena, diferencovaný model nadání a talentu Gagneho nebo pentagonální model Sternberga.

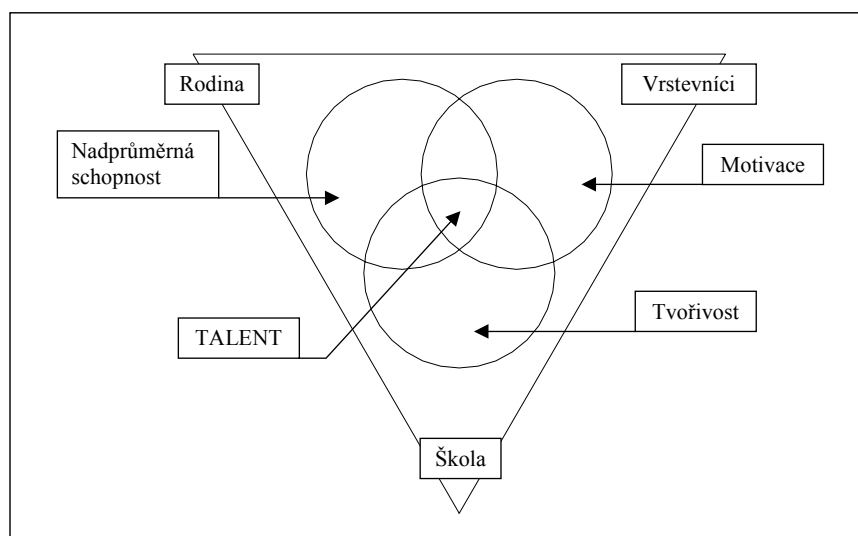
K nejuznávanější a nejčastěji citovaným patří Renzulliho a Mönksova koncepce nadání. Dle Renzulliho (1986) mají lidé, uznalí za své výrazné výkony, poměrně dobře definovatelnou sadu tří, vzájemně se prolínajících shluků:

- nadprůměrná schopnost (above average ability),
- angažovanost v úkolu (task commitment),
- tvořivost (creativity).

Je důležité upozornit, že žádná z těchto komponent samostatně nadání netvoří. Jedná se totiž o interakci mezi zmíněnými třemi shluky. V závislosti na výše uvedeném definuje Renzulli (1986) nadání následujícím způsobem: „Nadání se skládá z interakcí mezi třemi základními shluky lidských vlastností - tedy nadprůměrné obecné schopnosti, angažovanosti v úkolu a vysoké úrovně tvořivosti. Nadané a talentované děti jsou ty, které mají nebo jsou schopny rozvinout tuto sadu schopností a použít je v jakékoliv společensky hodnotné oblasti. Dětem, které manifestují nebo jsou schopny vyvinout interakci mezi těmito třemi shluky, vyžadují velkou šíři vzdělávacích

příležitostí a služeb, které nejsou běžně poskytovány v normálních programech.“ (str.54).

Mönks (1992) přistoupil, k modifikaci Renzulliho modelu a navrhl začlenit triádu osobnostních faktorů a triádu faktorů prostředí. Angažovanost v úkolu nahrazuje obecněji „motivací“, která podle něj lépe vystihuje podstatu problému a zahrnuje angažovanost v úkolu, schopnost riskovat, anticipaci, plánování a vyhlídky do budoucnosti. Pojem „nadprůměrná schopnost“ dále nahrazuje pojmem „vysoká intelektová schopnost“. Mönksova triáda rovněž zahrnuje hlavní sociální oblasti, ve kterých se dítě nebo adolescent pohybuje, a těmi jsou rodina, škola a vrstevnická skupina. Vznik a vývoj nadání tedy dle Mönkse závisí z velké části na podporujícím prostředí.

Obr. 1 Mönksův triadický model

3. Sociální a emocionální aspekty nadání

První výzkumy, orientované cíleně na aspekty emocionality u nadaných prováděli v polovině 20. století L. Hollingworthová, Strangová a Ward. Výzkumy Hollingworthové dospěly k závěru, že intelektově nadané děti jsou náchylnější ke vzniku emocionálních problémů. Podstatu vzniku těchto problémů vyjádřila takto:

„Mají inteligenci dospělých a emoce dítěte,...čím je dítě mladší, tím větší problémy může mít“. (str.282, Hollingworth, 1942). Jako kritické hodnotí období od 4 do 9 let. Hollingworthová však rovněž uvádí, že vysoce náchylnou skupinou ke vzniku sociálních a emocionálních problémů jsou děti, které dosáhly IQ vyššího než 180 (měřeno Stanford-Binetovým testem). Ke stejným závěrům dospěla v současnosti řada autorů (Freeman, 1979, Austin, Draper, 1981 a další).

V našem odborném prostředí patří v současnosti problematika aspektů emocionality u nadaných jedinců stále k marginálním. Na základě podrobné excerptce současných zahraničních zdrojů, můžeme konstatovat ve shodě s Webbem (1993) a Silvermannovou (1993), že odborné publikace, které se cíleně zabývají tematikou sociálních a emocionálních problémů nadaných, můžeme rozdělit do dvou větších skupin.

Jedna skupina autorů se domnívá, že nadané děti a adolescenti trpí řadou emocionálních problémů, zejména jsou neurotičtější, zvýšeně perfekcionista, mají nízké sebepojetí... a tyto problémy je nutno včas řešit (Delisle, 1986, Silvermann, 1991, Kaplan, 1983 a další). Rovněž Roedellová (1984) tvrdí, že již ti nadaní, kteří mají IQ mezi 130-145, jsou náchylní ke zniku různých problémů jako je „...nerovnoměrný vývoj, perfekcionismus, zvýšená senzitivita, nízké sebepojetí, odcizení, nevhodné prostředí, konflikty rolí atd.“ (str.127). Jiní autoři hovoří o zvýšené senzitivě, emocionální reaktivitě a prožívání asynchronního vývoje v intelektových, sociálních a emocionálních oblastech (např. Webb, 1993, Whitmore, 1980, Silverman, 1993).

Naopak druhá skupina odborníků tvrdí, že nadaní jedinci jsou natolik soběstační a „silní“, že jsou schopni velmi dobře zvládat sami své eventuální problémy, které u nich vznikají ve stejné míře jako u běžné populace (Dirkes, 1983, Olszewski-Kubilius, Kulieke, Krasney, 1988 a další).

Webb (1993) hledá určité kritérium, podle něhož by bylo možné problémy spojené s nadáním třídit. Navrhuje při tom vycházet z kontextuálních aspektů a rozdělit sociální a emocionální problémy nadaných jedinců na exogenní a endogenní. Mezi exogenní řadí ty, které vznikají nebo jsou způsobovány primárně v důsledku interakcí dítěte s vnějším světem. Endogenní problémy jsou takové, které vznikají v závislosti na osobnosti daného jedince, a to bez ohledu na vnější prostředí.

- Mezi endogenní problémy patří: vnitřní asynchronie, vztahy k vrstevníkům, perfekcionismus (viz dále), vyhýbání se rizikům, zvýšený sebekriticismus, multipotencialita, existenciální deprese, sebevražedné sklony, pocity viny.
- Mezi exogenní problémy patří: sociální a emocionální adaptace, konformita versus individualismus ve škole, vztahy k vrstevníkům, vztahy v rodině, faktory štěstí a náhody.

4. Perfekcionismus

Mnozí z autorů, kteří se cíleně a dlouhodobě zabývají otázkami emocionality a prostředí nadaných jedinců a s tím spojenými problémy, řadí perfekcionismus právě do této kategorie (Webb, Silverman). Ukazují, že jde o problém podstatný, pro řadu odborníků však okrajový. V české psychologické literatuře jsme se nesečkali s příspěvkem, který by se tomuto problému cíleně věnoval.

Perfekcionismus je psychologický fenomén, který bývá pro mnohé psychology nejrůznějších specializací, často záhadou. Existují mezi námi totiž lidé, kteří se snaží zvládat úkoly tak, jak to nejlépe dovedou a zároveň jim nevadí, když jejich výsledky nejsou zcela dokonalé. Na druhé straně jsou mezi námi i ti, kteří chtějí zvládnout stejné úkoly a utápí se v nekonečných obavách, zda je jejich výkon skutečně dokonalý.

Studiem kompetentních pramenů jsme zjistili, že bývá perfekcionismus v americké odborné literatuře spojován s psychopatologií. Pacht (1984) poukazuje na korelace perfekcionismu s řadou psychických a fyzických poruch jako jsou například alkoholismus, deprese, erektilní dysfunkce, obsedantně kompulsivní poruchy, abdominální bolesti, dysmorphofobie, ulcerativní colitidy a další.

Prvním autorem, který se cíleně začal empiricky zabývat výzkumem dynamiky perfekcionismu, byl D.E. Hamachek (1978), jenž rozlišil dvě základní formy perfekcionismu, tj. normální a neurotický perfekcionismus a definoval rovněž základní rozdíly mezi nimi. Jedná se o rozdíly zejména v následujících oblastech:

- Cíle
- Strach z chyb

- Kvalita výkonu
- Rodiče
- Pořádek a řád

V 90. letech začali někteří američtí psychologové prosazovat myšlenku, že perfekcionismus je spíše multidimenzionální konstrukt. Tuto hypotézu nezávisle na sobě ověřovali Hewit a Flett (1990), Terry-Short, Glynn-Owens, Slade, Dewey (1995), Frost, Marten, Lahart, Rosenblate (1991).

Frost (1990) potvrdil, že perfekcionismus skutečně není jednodimenzionální konstrukt a zahájil cílený výzkum jednotlivých dimenzí. Jde o následující dimenze: zájem o chyby (concern over mistakes - CM), osobní standardy (personal standards - PS), očekávání rodičů (parental expectations - PE), kritika rodiči (parental criticism - PC), váhavost v jednání (doubts over action - D), organizovanost, pořádek (organization).

Frost věnuje v současnosti výzkumnou pozornost dimenzi strach z chyb (CM - concern over mistakes) a osobní cíle (PS - personal standards). Zjistil, že dimenze strach z chyb má úzký vztah k dysfunkcím a psychopatologii (Brown, Frost a kol. 1999) a odráží negativní reakci na chyby, tendenci interpretovat vlastní chyby jako celkové selhání a sklon usuzovat, že člověk vlastními chybami ztrácí respekt u ostatních. Ukázalo se rovněž, že hraje negativní klíčovou roli ve výkonu. Autor dále ukazuje, že proměnná PS (osobní cíle) odráží pozitivní charakteristiku perfekcionismu, má vztah k výkonové orientaci a k vědomí vlastní účinnosti (Frost, 1990). Frost (1999) shrnuje, že právě tyto proměnné dobře odlišují funkční (vysoké cíle) a dysfunkční formu perfekcionismu (přehnaná orientace na vlastní chyby).

5. Empirické výzkumy vztahu perfekcionismu a nadání

Vztah mezi perfekcionismem a nadáním odhalila řada autorů. Např. Whitmore (1980) usuzuje, že perfekcionismus je nejvíce přehlíženou a nejméně charakteristickou osobností jedinců s nadprůměrnou inteligencí. Parker (1993, 1995, 1997, 1998, 1999, 2000) se dlouhodobě problematice vztahu perfekcionismu a nadání

věnuje. Porovnáním dimenzí MPS (Multidimensional perfectionism scale, Frost a kol. 1990) u nadané a běžné populace adolescentů zjistil, že perfekcionismus není typickou charakteristikou nadaných, ale že se shodně vyskytuje jak u nadaných, tak u ostatních studentů (Parker, 1995). Na základě analýzy MPS identifikoval tři empirické typy nadaných studentů:

- Neperfekcionisté
- Funkční perfekcionisté
- Dysfunkční perfekcionisté

Parkerova (1993, 1995) empirická zkoumání rovněž indikují, že mezi nadanými americkými adolescenty je více funkčních perfekcionistů, tedy těch, kteří usilují o zdravé prosazení se a podání dobrých výkonů a naopak méně těch, jejichž úsilí by bylo poznamenáno maladaptivními tendencemi. Ukazuje rovněž, že typ funkčního perfekcionismu nemá vztah k žádné formě psychopatologie, zejména ne k neurózám, depresím atd., jak se často uvádí. Dominantní vlastností těchto funkčních perfekcionistů je svědomitost.

Parker (1995) tedy podpořil Hamachkovu (1978) teorii o existenci normální a neurotické formy perfekcionismu. Nedomnívá se však, že je možné perfekcionismus sledovat v kontinuu, kde na jedné straně stojí funkční perfekcionismus a na druhé dysfunkční. Ukazuje, že jde o tři zcela nezávislé typy.

6. Cíl a projekt výzkumu

Při formulaci cílů disertační práce jsme vycházeli ze skutečnosti, že oblast našeho studia, tj. vztah perfekcionismu a nadání, nebyl dosud v rámci českého psychologického výzkumu řešen. Proto jsme aplikovali americký test Multidimensional Perfectionism Scale - MPS (Frost, 1990). Hlavní cíle naší disertační práce lze pak zformulovat takto:

1. Zjistit, zda mají jednotlivé dimenze testu MPS vztah k psychosociálním problémům, tak jak jsou popsány v literatuře. Chceme zmapovat, jestli i v našich

českých podmínkách platí skutečnost, že je možné vyčlenit v MPS dimenze, které měří pozitivní výkonovou orientaci a smysl pro pořádek a řád, a které nemají vztah k žádným psychosociálním problémům ani psychopatologiím a na druhé straně vyčlenit dimenze, které měří neurotické charakteristiky perfekcionismu (extrémní hodnocení vlastních chyb, váhání v naplňování cílů, kritika rodičů a jejich neadekvátní očekávání) a mají velice úzký vztah k nejrůznějším druhům problémů.

2. Rozbor pozitivních a neurotických dimenzí MPS. Porovnáme, jak tyto dimenze korelují s testem sledující globální sebehodnocení a vědomí vlastní účinnosti.

3. Popis dynamiky perfekcionismu v našich současných podmínkách. Chceme analyzovat data získaná v roce 1996 a 2000 a porovnat profily jednotlivých dimenzí perfekcionismu. Postihnout, jak se tyto profily po čtyřletém odstupu proměňují. Na základě tohoto srovnání bude možné uvažovat o vývojových tendencích daného konstruktů v našich podmínkách.

4. Srovnat, jak se liší profily MPS u mladších nadaných adolescentů a u starších nadaných adolescentů. Budeme sledovat, zda a jak se s přibývajícím věkem studentů tyto charakteristiky proměňují.

5. Chceme rovněž postihnout typologii perfekcionismu a popsat vztah tohoto konstruktů k dalším osobnostním charakteristikám u českých nadaných studentů a porovnat s typologií perfekcionismu u amerických nadaných studentů. Vycházíme přitom ze čtyřleté spolupráce s Centrem pro výzkum matematicky nadaných dospívajících při Univerzitě Johna Hopkinse v USA, konkrétně s odborným vědeckým pracovníkem W.D. Parkerem, Ph.D. Pokusíme se zjistit, zda i na základě analýzy českých dat z roku 1996 dospějeme ke shodné typologii perfekcionismu jako v USA a případně vyčíslíme, jaké je rozložení funkčních, dysfunkčních perfekcionistů a neperfekcionistů v naší matematicky nadané adolescentní populaci a jaké osobnostní charakteristiky se k jednotlivým typům váží.

7. Metody

- MPS –Multidimenzionální škála perfekcionismu (Multidimensional Perfectionism Scale) Frost, Marten, Lahart, Rosenblate, 1990.
- BRS - Bipolar Rating Scale - Big Five Markery (pětifaktorová struktura osobnosti) Hřebíčková, 1997.
- Položky, zjišťující vědomí vlastní účinnosti a globální sebehodnocení (self - esteem a self - efficacy, Schwarzer, 1992)
- Dotazník o zdravotních problémech - rozšířená verze (Derogatis, Cleary, 1977, cit. Parker, 1995),
- Demografické informace

8. Výzkumný vzorek

Výzkum jsme prováděli u skupiny matematicky nadaných adolescentů ve věku 14 - 18 let.

9. Hlavní výsledky výzkumu a diskuse

Abychom dobře podchytili výskyt perfekcionismu u české nadané adolescentní populace, provedli jsme celou řadu šetření. K nejvýznamnějším zjištěním patří následující:

- Při porovnání středních hodnot MPS talentovaných a běžných studentů jsme dospěli ke statisticky významným rozdílům v proměnných CM (orientace na chyby), PC (kritika rodičů), O (organizovanost) a TS (celkové skóre). Běžní studenti dosáhli v těchto charakteristikách statisticky významně vyšších středních hodnot. Jedná se spíše o charakteristiky, které bývají spojovány s negativní, tj. dysfunkční, neboli neurotickou formou perfekcionismu (Frost, 1991). Jde zejména o hodnotu CM, která měří orientaci na vlastní chyby a tendenci začleňovat je do vlastního sebehodnocení, hodnotu PC, která značí pocíťovanou vyšší míru kritiky ze strany rodičů a TS, tedy

celkové skóre, které poukazuje na vyšší míru perfekcionismu. Naopak zajímavá v tomto směru se jeví vyšší míra proměnné O, tedy větší organizovanost, pořádkumilovnost. Zde se jedná o charakteristiku, která bývá označována jako pozitivní. Celkově se však ukazuje, že v běžné populaci by mohli mít jedinci větší sklony k formování neurotického (dysfunkčního) typu perfekcionismu (usuzujeme zejména díky vyššímu celkovému skóre) než talentovaní. Domníváme se však, že je nutné dále sledovat a zkoumat odděleně jednotlivé dimenze perfekcionismu u nadaných a běžných českých studentů. V naší první sondě do problematiky perfekcionismu jsme tedy nepotvrdili prostřednictvím analýzy proměnných MPS vyšší výskyt perfekcionismu u nadané populace, tak jak je popisován některými zahraničními autory (např. Whitmore, 1980), a jak je často zmiňován v literatuře o nadaných dětech.

- Abychom zjistili rozdíly ve výpovědích MPS u české nadané i srovnávací populace a americké nadané i srovnávací populace, provedli jsme porovnání středních hodnot jednotlivých proměnných MPS. Střední hodnoty jsou uvedeny v Tab. 1.

Tab. 1 Proměnné MPS u amerických talentovaných studentů z Honore College (převzato Parker, 1995), z Univerzity Johna Hopkinse a českého vzorku talentovaných ze šetření z roku 1996 - střední hodnoty

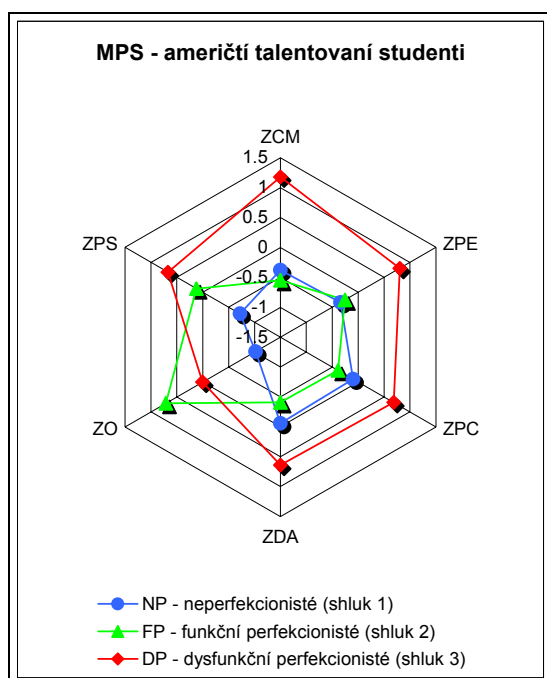
Proměnná	Honore College	Talent USA	Talent CZ96
CM	25.48	18.183	19.7958
PS	27.59	23.546	19.75
PE	16.12	13.777	12.9007
PC	8.62	6.876	7.838
DA	11.43	8.937	10.7943
O	23.5	21.461	18.4225
TS	89.24	69.276	71.1029

Po provedení analýz jsme dospěli k řadě zajímavých výsledků. Jako nejdůležitější se nám jeví všimnout si stabilně nízkých cílů (proměnná PS) u našich studentů a nízké míry pořádkumilovnosti (proměnná O) jak u nadaných, tak i u běžných studentů. Z výzkumů Frosta a kol. (1999), prováděných v USA, jednoznačně vyplývá, že vysoká hodnota této proměnné PS je velmi pozitivní

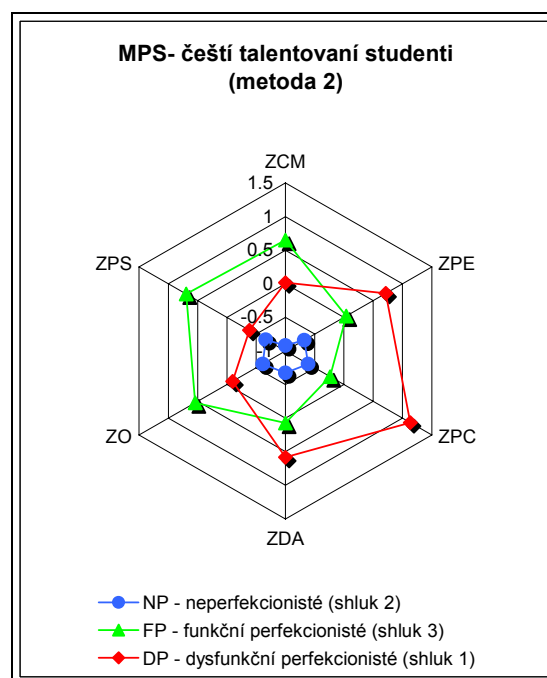
charakteristika. Ukázalo se, že je spojena s výkonovou motivací, že tito jedinci často prožívají úspěch ve svém snažení a mají pocit optimálního naplnění vlastních schopností. Frost (1996) uvádí vyšší střední hodnoty PS a O ve svém srovnávacím výzkumu, jak u běžné, tak u klinické populace. Vyvstává zde otázka, zda mají naši studenti skutečně o tolik nižší cíle, než američtí adolescenti, nebo zda jsou více sebekritičtí a své cíle (možná i vysoké) nehodnotí tak extrémně. Dané závěry nám neumožňují hovořit o kauzalitě zmíněných vztahů, tedy nadání a nízké výkonové orientace a smyslu pro řád, přesto se domníváme, že jádro daných odlišností může ležet v mezikulturních rozdílech v následujícím smyslu:

- Naše společnost není zaměřena výkonově tak, jako americká. Naši studenti, jak ukazují i jiné výzkumy, neupřednostňují výkon před tendencí být prospěšný, užitečný a někomu pomoci.
  - Je možné, že v naší společnosti stále převládá tendence být raději průměrný, než upozorňovat na sebe svými dobrými výsledky a vysokými cíli.
  - Neexistuje zde zatím dobrá a odpovídající zpětná vazba mezi kvalitním výkonem a dobrým hodnocením.
  - Naši studenti nehodnotí své vysoké cíle tak pozitivně.
  - Existuje zde i možnost, že formulace otázek, sledující dané proměnné, neodpovídá našemu hodnocení optimálních výkonů. Máme např. jisté pochybnosti o formulaci následující položky: „Když si nebudu klást vysoké cíle, skončím jako člověk druhé kategorie.“...
- Součástí našeho výzkumu byla rovněž otázka typologie perfekcionismu. V této fázi jsme vycházeli ze spolupráce s americkým odborníkem na tuto problematiku W.D. Parkerem Ph.D. Na základě řady analýz jsme s použitím amerických (viz Obr. 2) a posléze i českých (viz Obr. 3) centroidů získali tři typy perfekcionismu. V obou případech jsme analyzovali, jaké osobností charakteristiky se k jednotlivým typům perfekcionismu vztahují. Tyto typy perfekcionismu jsme poté porovnali. Zjistili jsme, že v případě použití amerických centroidů byl profil jednotlivých typů perfekcionismu v podstatě shodný s výzkumem Parkera (1997). V případě použití českých centroidů se jednotlivé typy lépe odlišily a to zejména rozdíly mezi

perfekcionisty (funkčními i dysfunkčními) a neperfekcionisty. Typ neperfekcionistů dosáhl nejnižších hodnot ve všech proměnných a rovněž celkové skóre perfekcionismu bylo nejnižší. Typ funkčních perfekcionistů byl rovněž touto metodou lépe popsán. Šlo zejména o funkční charakteristiky perfekcionismu tj. orientaci na cíle a řád ve vlastních věcech, které v tomto typu dosahují nejvyšších hodnot. Jde tedy o schopnost plánovat, organizovat si svoji práci a dosahovat při tom optimálních výsledků. Ukázalo se, že u českého vzorku je možné prokázat výše zmíněné tři typy perfekcionismu.

Obr. 2 Shluky vzorku amerických talentovaných studentů - z-skóre (Parker 1997)

Obr. 3 Shluky vzorku českých talentovaných studentů ze šetření z roku 1996 odvozené metodou 2 - z-skóre MPS

10. Závěr

Předkládaná práce vyšla ze skutečnosti, že vztah perfekcionismu a nadání nebyl dosud v českém psychologickém výzkumu empiricky ověřován. Na základě kompetentní literatury z USA je však zřejmé, že perfekcionismus je v americkém prostředí vnímán jako hlavní z emocionálních problémů, který často postihuje právě nadanou populaci.

V našich silách nebylo postihnout všechny další možné vlivy, které se na formování perfekcionismu podílejí. I proto se domníváme, že se jedná o oblast výzkumu, která si zaslouhuje další vědeckou pozornost.

Jako aktuální se nám jeví zabývat se otázkou etiologie perfekcionismu. Zjistit, které období je v českých podmínkách kritické pro vznik perfekcionismu, co je rozhodující pro formování funkční a disfunkční formy perfekcionismu, zda existují specifická pravidla pro formování perfekcionismu u nadaných jedinců.

Dále považujeme za žádoucí sledovat dimenze „osobní cíle“, a „organizace“ a zjistit, proč v těchto proměnných dosahují naši nadaní adolescenti stabilně nízkých hodnot.

Uvědomujeme si rovněž, že by bylo vhodné provést odpovídající šetření v pedagogicko - psychologických poradnách a ve školách, na menších vzorcích nadaných studentů, kde bychom možná lépe ohodnotili, zda a u kterých skupin jedinců je perfekcionismus skutečně problémem.

Literatura

- Austin, A.B, Draper, D.C., 1981, Peer relationship in academically gifted: a review. In: *Gifted Child* 25, 129 - 133.
- Brown, E. Heimberg, R., Frost, R., Makris, G., Juster, H., & Leung, A., 1999, Relationship of perfectionism, to affect, expectations, attributions, and performance in the classroom. In: *Journal of Social and Clinical Psychology*, 18, 98 - 120.
- Delisle, J., 1986, Death with honors: suicide among gifted adolescents. In: *Journal of Counseling and Development*, 64, 9, 558 - 560.
- Dirkes, M.A., 1983, Anxiety in the gifted, pluses and minuses. In: *Roeper Review*, 6, 68.
- Freeman, J., 1979, *Gifted children: their identification and development in social context*. Lancaster. MTP Press.
- Frost, R., Marten, P., Lahart, C., Rosenblate, R., 1990, The dimensions of perfectionism. In: *Cognitive Therapy and Research*, 14, 449 - 468.
- Frost, R., Lahart, C., Rosenblate, R., 1991, The Development of Perfectionism. In: *Cognitive Therapy and Research*, 15, 469 - 490.
- Frost, R.O., Turcotte, T.A., Heimberg, R.G., Mattia, J.I., et. al., 1995, Reactions to mistakes among subjects high and low in perfectionistic concern over mistakes. In: *Cognitive Therapy and Research*, 19, 195 - 205.
- Hamachek, D.E., 1978, Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. In: *Psychology*, 15, 27 - 33.
- Hewitt, P.L., Flett, G.L., 1991, Perfectionism in the self and social context: Conceptualization, assessment, and association with psychopathology. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 456 - 470.
- Hollingworth, L., 1942, *Children above 180 IQ*. World book company, New York.
- Hřebíčková, M., 1997, *Jazyk a osobnost - pětifaktorová struktura popisu osobnosti*. Vydavatelství MU ve spolupráci s PsÚ AVČR.
- Mönks, F.J., 1992, Development of gifted children: the issue of identification and programming. In: Mönks, F.J., Peters, W.A.M (Eds.), *Talent for the future*, The Netherlands, Van Gorcum.
- Olszewski - Kubilius, P., Kulieke, M., Krasney, N., 1988, Personality dimensions of gifted adolescents, a review of empirical literature. In: *Gifted Child Quarterly*, 32, 347 - 352.
- Pacht, A.R., 1984, Reflection on perfection. In: *American psychologist*, 39, 386 - 390.
- Parker, W.D., Adkins, K.K., 1995, The incidence of perfectionism in honors and regular college students. In: *Journal of Secondary Gifted Education*. Fall, 303 - 309.

- Parker, W.D., Adkins, K.K., 1995, Perfectionism and gifted. In: *Roeper Review*, 17, 3, 173 - 175.
- Parker, W.D., Stumpf, H., 1995, An examination of the multidimensional perfectionism scale with a sample of academically talented children. In: *Journal of Psychoeducational Assessment*, 13, 372 - 383.
- Parker, W.D., Mills, C.J., 1996, The incidence of perfectionism in gifted students. In: *Gifted Child Quarterly*, 40, 4, 194 - 199.
- Parker, W.D., Adkins, K.K., 1995, A psychometric examination of the multidimensional perfectionism scale. In: *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, vol. 17, 4, 323 - 335.
- Parker, W.D., Stumpf, H., 1997, A validation of the five - factor model of personality in youth. *Journal of Personality and Social Psychology*. (V tisku).
- Parker, W.D., 1997, An Empirical typology of perfectionism in academically talented children. In: *American Educational Research Journal*, 34, 545 - 562.
- Parker, W.D., Portešová, Š., Stumpf, H., 1999, Perfectionism in gifted and typical Czech students. (V tisku).
- Portešová, Š., 1998, Emocionální problémy nadaných dětí. *Sborník prací BU*, P2., 73 - 81.
- Renzulli, J.S., 1986, The three-ring conception of giftedness: a developmental model for creative productivity. In: Sternberg, R.J., Davidson, J.E., (Eds.): *Conceptions of giftedness*. Cambridge University Press, Cambridge, 53 - 92.
- Roedel, W.C., Webb, J., 1984, Vulnerabilities of highly gifted children. In: *Roeper Review*, 6, 127 - 130.
- Schwarzer, R., 1992, *Self - efficacy: Thought control of action*. Washington, D.C., Hemisphere.
- Sommers, S., 1981, Emotionality reconsidered: The role of cognition in emotional responsiveness. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 41, 3, 553 - 561.
- Silverman, K.L., 1993, *Counseling gifted and talented*, Love Publishing company, Denver.
- Terry-Short, L.A., Glynn Owens, R., Slade, P.D., Dewey, M.E., 1995, Positive and negative perfectionism. In: *Personality and individual differences*, vol. 18, No. 5, 663 - 668.
- Webb, J., 1993, Nurturing social - emotional development of gifted children. In.: Heller, K.A, Mönks, F.J., Passow, A.H., (Eds.), *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent*. New York, Pergamon, 525 - 538.
- Whitmore, 1980, *Giftedness, conflict and underachievement*. Allyn and Bacon. Boston.